

Chybějí nám děti, ale jinak je to v cajku

 smis-lab.cz/2024/04/24/chybeji-nam-deti-ale-jinak-je-to-v-cajku/

Zuzana Krátká, Arnošt Komárek, Roman Kovařík, Tomáš Fürst

V 15. čísle Týdeníku Echo jsme zveřejnili esej „Chybějí nám děti, ale jinak je to o.k.“, kterou jsme věnovali problematice dlouhodobého poklesu počtu narozených dětí. Text uvádíme se svolením redakce Echo 24 zde v maličko doplněné verzi o několik informací, které se do článku již nevešly. Jsou zde také doplněné odkazy na zdrojová data a články, z nichž jsme čerpali informace. Přidali jsme i grafy v původním formátu.

Tak nám po dvou letech ubylo 20,6 tisíce dětí. Přesněji řečeno oproti 111,8 tisíce dětí v roce 2021 jich v roce 2023 přišlo v ČR na svět pouze 91,1 tisíce, což je téměř pětínový úbytek (18,5 %). Oněch přibližně 20 tisíc dětí se v normálních časech narodilo během dvou let matkám v Praze. Ještě jednu takovou sezonu a můžeme pomyslně zavřít pražské školky... Obdobně v Jindřichově Hradci, kde se pravidelně rok co rok otvírá 11 až 12 prvních tříd v šesti základních školách, mohou radní pomalu přemýšlet o uzavření jedné ze základních škol... Společnost to nevnímá, média o tom mlčí a ani odborníci se (už) nedívají nahlas. Posvěcení k tomu, aby situaci národu vysvětlily, mají pouze odbornice se sociologickým a demografickým vzděláním z brněnského Národního institutu pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik (SYRI). A zřejmě jediní, komu se to opakovaně nelíbí a kdo se snaží vyvolat širší diskusi, jsou odborníci seskupení okolo Sdružení mikrobiologů, imunologů a statistiků (SMIS).

Pokles od ledna 2022

Úplně poprvé jsme o atypickém a dramatickém poklesu počtu narozených dětí, který začal v lednu 2022 a neměl tendenci se zastavit, veřejnost informovali v dubnu 2023 v článku publikovaném na inFAKTA.cz. Data jsme tenkrát měli pouze do září 2022, přesto už tehdy jsme měli obavy, že to nebude problém krátkodobý. Tomáš Fürst v článku upozornil na to, že „...*skokový desetiprocentní pokles počtu narozených dětí představuje problém, který ohrožuje budoucnost naší společnosti, a je naší povinností se mu začít věnovat. Je bezpodmínečně nutné, aby se o této katastrofě začalo mluvit ve sdělovacích prostředcích a začaly se mu věnovat týmy lékařů, biologů, demografů a statistiků. Týmy, které budou hledat pravdu bez ohledu na množství politického kapitálu, které tím různé strany různých sporů mohou získat či ztratit.*“ Vyzývali jsme k diskusi a sběru dat, ale nebyl zájem.

Počátkem léta 2023 se Zuzana Krátká sešla u [rozhovoru s Danielem Kaiserem](#) pro Týdeník Echo s demografkou doc. Kocourkovou a paní poslankyní MUDr. Němečkovou Crkvenjaš. Tou dobou už byly k dispozici údaje o počtu narozených dětí za první čtvrtletí roku 2023 a finální celkové počty dětí narozených za rok 2022. V něm se narodilo 99,8 tisíce dětí občanům žijícím na území ČR. K těmto dětem bylo dodatečně připočteno ještě 1,4 tisíce dětí ukrajinských uprchlic. Tedy podle statističek ČSÚ

(Štyglerové a Němečkové) byl oficiální počet dětí za rok 2022 nakonec **101,3 tisíce**. V porovnání s rokem 2021, kdy se narodilo 111,8 tisíc dětí, jsme přišli o 10,5 tisíce dětí, přestože jsme tu měli děti ukrajinských uprchlíků. A jaké byly v půlce roku 2023 odhady dalšího vývoje? Podle doc. Kocourkové se v roce 2023 mělo narodit „*hluboko pod 100 tisíc dětí*“, prognóza Zuzany Krátké byla téměř přesná: „*Už letos spadneme na 90 tisíc dětí, pokud ten rok bude pokračovat, jak začal.*“

K diskusím o „normálnosti“ situace se přidali se i další statistici. Ondřej Vencálek na konferenci demografů v Hradci Králové prezentoval své pochybnosti nejen o tom, že jsme si v roce 2021 „přerodili děti“, ale na datech ČSÚ ukázal, že jen tradovaná změna v četnosti a struktuře plodné populace žen nemohla způsobit náhlý pokles porodnosti. Apeloval na to, že je nezbytné hledat další faktory, které pokles způsobily. Upozornil i na nezbytnost ověřit i možný negativní vliv očkování. Novinářka Angelika Bazalová z Mainstreamu získala data z pojišťoven o počtech narozených dětí v jednotlivých věkových skupinách za dlouhé období a analýzu těchto dat a výpočet úhrnných plodností pak provedla matematicka Lucia Houfková. Podobně jako Ondřej Vencálek potvrdila na jiném (přesnějším) datovém souboru, že pokles úhrnné plodnosti v lednu 2022 byl významný a neočekávaný.

Dohledat v médiích polemiku na téma „proč se rodí málo dětí“ s někým jiným než s kolegyněmi, které pracují v Národním institutu SYRI, je nesmírně obtížné. Společnost slyší stále dokola tento narativ: „*V dnešní době je velká část dětí plánována a výzkum z období pandemie ukázal, že plánování potomka je častější u osob, které vnímají svoji materiální situaci jako příznivou. Tento předpoklad bylo ale ve stínu vysoké inflace loňského roku těžké naplnit.*“

K poklesu porodnosti však došlo už zkraje roku 2022, tedy týká se dětí počatých ve druhém čtvrtletí roku 2021 – dávno před začátkem války na Ukrajině a před enormní inflací a ekonomickými důsledky s ní spojenými. Reprodukční plány rodin v době covidového lockdownu pečlivě shrnuje publikace dr. Poloncyové „*Faktory ovlivňující reprodukční plány v době pandemie covid-19.*“, která vyšla v časopise Demografie (2/2022). Závěry práce vycházejí z dotazníkového šetření provedeného u 470 respondentů v prosinci 2020 a v dubnu 2021. Autoři během lockdownu významné známky možného poklesu reprodukčního záměru u dotazovaných párů nezjistili. Z práce vyplývá, že české páry navzdory lockdownovým potížím měly v plánu sledovat ideál dvoudětné rodiny. Pro realizaci tohoto cíle je ale klíčový věk ženy při prvním porodu. Posun narození prvního dítěte do vyššího věku, na samu hranici plodnosti, zvyšuje riziko, že se už další děti v pořadí, které páry plánovaly mít, nepodaří počít.

Možné zdravotní důvody

Zatímco expertky SYRI řeší demografické a ekonomické důvody, strach z inflace a války na Ukrajině, my bychom chtěli vědět, zda páry, které děti mít chtěly, byly zdravotně způsobilé je mít. Byly ženy schopné otěhotnět? Byli muži schopni své partnerky oplodnit? To jsou otázky, které nás napadají. A pokud odpověď zní Ne, tak proč? Výjimečně zazní alespoň informace, že páry snažící se o početí jsou v současnosti věkově starší, než

bývaly v minulosti. Víme, že vyšší věk zhoršuje šanci na těhotenství, ale meziroční rozdíly jsou zatím mírné – podle dat ČSÚ byl průměrný věk těhotných žen 30,2 roku v roce 2019 a 30,4 roku v roce 2022. Průměrný věk prvorodiček byl 28,4 roku v roce 2019 a 28,8 roku v roce 2022.

Dalším významným negativním faktorem ovlivňujícím početí je obezita. Obézní ženy mají vyšší výskyt gynekologických komplikací, endometriózy, potratů, různých zdravotních komplikací v těhotenství, například preeklampsie. Obézní ženy mají nižší schopnost otěhotnět (ať už přirozenou cestou, nebo po asistované reprodukci) a vždy je doporučena významná redukce váhy před plánovaným početím. Neplodnost je častá také u obézních mužů. Obezita snižuje kvalitu ejakulátu, libido i schopnost erekce. Problémem pro početí může být naopak i podvýživa. Ženám s podváhou (BMI < 19 kg/m²) trvá mnohem déle, než otěhotní, v porovnání s ženami s normální hmotností. Nedostatek tuku způsobuje hormonální nerovnováhu, ženy přestanou ovulovat a menstruat. Tento problém je častý zejména u žen s mentální anorexií, u žen dodržujících nevyvážené diety a také u sportovců.

Mnoho mladých lidí je pod velkým psychickým tlakem a neschopnost založit rodinu tento stres potencuje. Značné procento žen (ale je to problém i mužů), které podstupují asistovanou reprodukci, potřebuje nejen psychologickou péči, ale velmi často i léčbu antidepresiv. I ta mohou mít vliv na početí a těhotenství, nedoporučuje se je vysazovat, ale je třeba o jejich užívání vždy lékaře informovat. Antidepresiva u mužů mohou snižovat libido i schopnost ejakulace.

Imunologická rovnováha v těhotenství

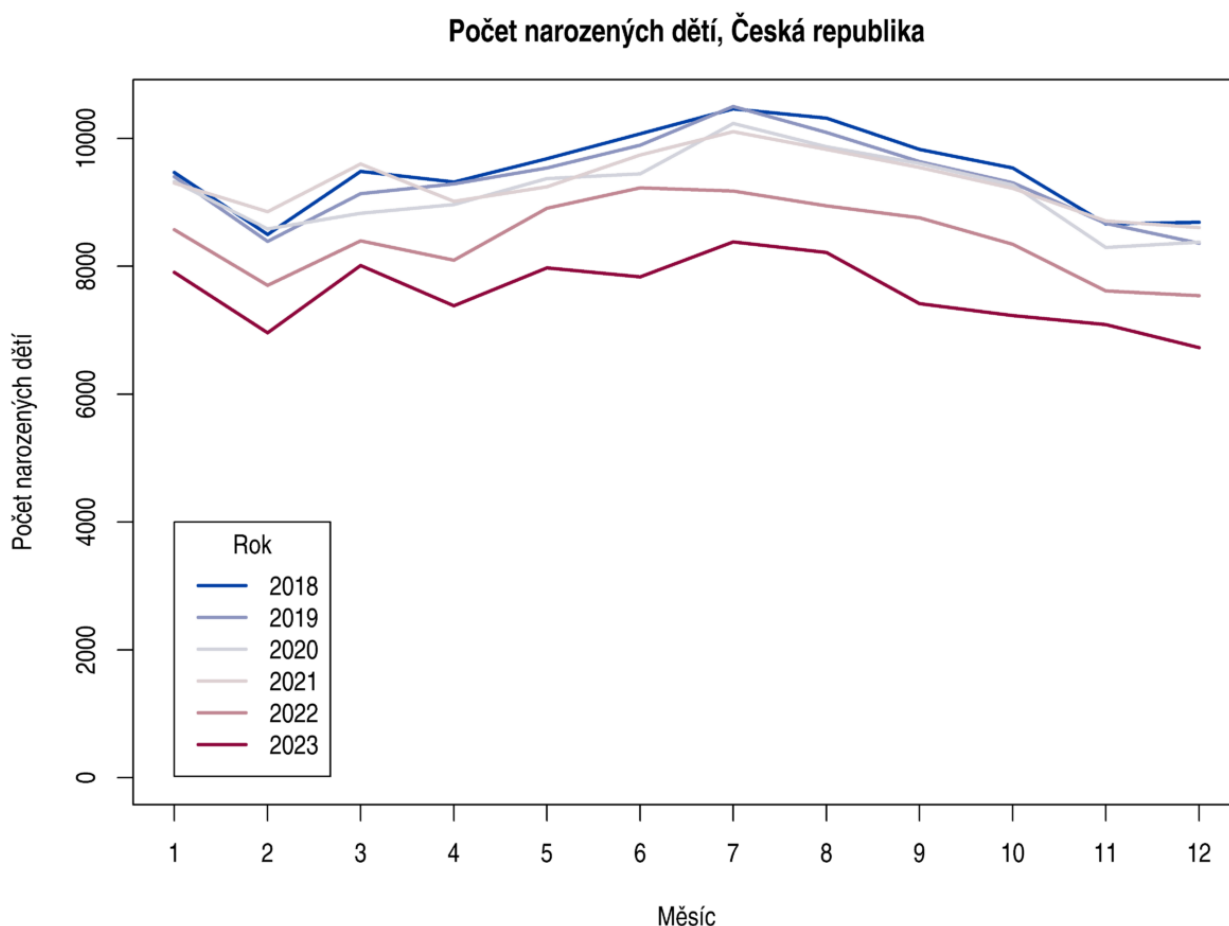
V neposlední řadě je pro početí a zejména v těhotenství nutné mít organismus ve stavu tzv. imunologické rovnováhy. Existují různé příčiny, které vedou k tomu, že ženy buď neotěhotní vůbec, nebo opakovaně potrácejí. Diagnostikou a léčbou těchto stavů se zabývá obor reprodukční imunologie. O možnostech, jak by mohla imunita aktivovaná vakcinací proti covidu ovlivnit plodnost žen, jsme uvažovali již v březnu 2023 na webu SMIS.

V odborné literatuře se podobné informace zatím objevují velmi sporadicky, převládá názor, že očkování nemá na početí a těhotenství negativní účinky. Proto nás nepřekvapila odmítavá reakce ve výše zmíněné diskusi pro Týdeník Echo. Paní poslankyně Němečková Crkvenjaš již tehdy měla k dispozici počty dětí narozených očkovaným a neočkovaným ženám v roce 2022, o která jeden z nás, Roman Kovařík, už na jaře ÚZIS žádal. V potřebné formě je získala až na podzim paní senátorka Chalánková. Výsledky analýz, které společně provedli Tomáš Fürst s Romanem Kovaříkem, naznačily, že očkování proti covidu (buď samo o sobě, nebo ve spojení se změnou chování párů v souvislosti s očkovaním) přispělo k poklesu porodnosti v roce 2022. V článcích Net zero a Komu chybí děti? lze nalézt více podrobností o výsledcích této analýzy. Na Nový rok 2024 jsme situaci shrnuli takto: „*S plným vědomím závažnosti následujících řádků prohlašujeme, že uvedené analýzy ukazují ve prospěch hypotézy, že očkování proti covidu má příčinnou souvislost s poklesem plodnosti českých žen. Ve společnosti, která*

se řídí rozumem, by toto zjištění mělo vést k otevření datových sad, které jsou potřebné k detailní analýze tohoto problému. Do té doby, než bude prodiskutován a bude stanoveno, jakou měrou se vakcinace na podporodnosti podílela, by mělo dojít k zrušení doporučení očkovat proti covidu ženy v plodném věku.“ Nestalo se však nic...

Propad pokračuje, nezájem trvá

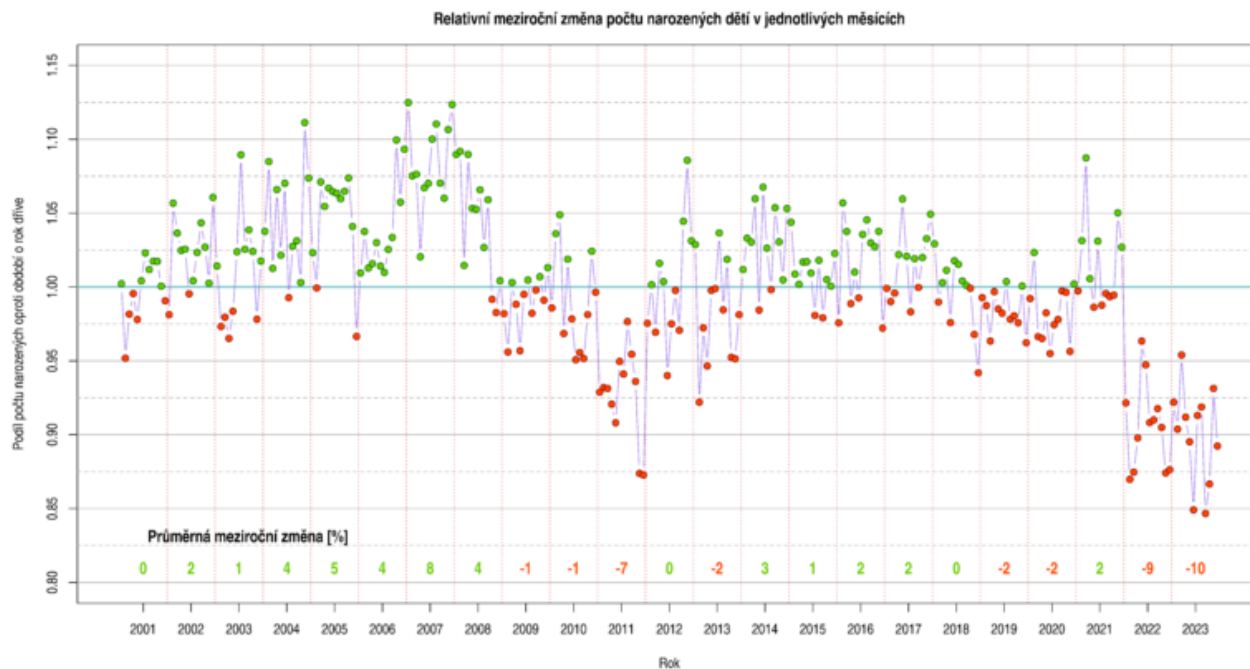
Zatím předběžná data Českého statistického úřadu o počtu narozených dětí za rok 2023 ukazují, že naše pesimistické odhady se nemýlily a s počtem **91 149 narozených dětí** jsme dosáhli dalšího historického výsledku. Novináři v tom problém nevidí a řeší, že bude aspoň víc míst ve školkách. Pojdme si problém ukázat. V prvním grafu Arnošta Komárka jsou uvedené počty narozených dětí v letech 2018–2023 po měsících. Na první pohled je zřejmé, že absolutní počty dětí v letech 2022 a 2023 jsou významně nižší než počty v předchozích obdobích.

A.Komárek, data ČSÚ

Ve druhém grafu jsou vyneseny meziroční změny počtu živě narozených dětí v letech 2001–2023. Jde o relativní přírůstky (hodnoty nad jedna, zelené tečky) či úbytky (hodnoty pod jedničkou, červené tečky) počtu dětí v daném měsíci ve srovnání se stejným měsícem v předchozím roce. Co tečka, to jeden měsíc. V grafu jsou patrná dvě období s vyšším poklesem – rok 2011 a roky 2022–2023. Zatímco v roce 2011 následoval po propadu návrat k stabilitě, po propadu v roce 2022 následuje další pokles.

Ekonomickou řečí, již 24 měsíců zažíváme desetiprocentní meziroční inflaci (zde tedy spíš deflaci) v počtu narozených dětí a konec zdražování („zlevňování“) zatím není v dohledu.

A.Komárek, Data ČSÚ

Shrňme si, že **meziroční propad porodnosti v roce 2022 činil 9,4 %**. Pokud by se nezapočítaly děti ukrajinských uprchlic, byl by propad o víc než 1 % vyšší. **V roce 2023 pokles činil už 10,0 %**. Jinými slovy, máme za sebou dva roky s přibližně desetiprocentním meziročním poklesem porodnosti, téměř pětinnový propad porodnosti za toto období. Pokles navíc začal zcela náhle v lednu 2022 a nelze ho vysvětlit pouze demografickými příčinami (mj. ho nevysvětluje obdobná skoková změna porodnosti z let 1994–1995, jež sama o sobě nemůže způsobit další skokovou změnu). Pokles nadále pokračuje.

Demografická slepota

Co říci závěrem? Společnost, která nemá děti, je odsouzena k zániku. Vědecká komunita, která se bojí hledat pravdu, ztratí u veřejnosti kredit. Je jen otázkou času, kdy lidem rozsah tohoto problému dojde. Pokles počtu narozených dětí, který začal v lednu 2022, mohl být způsoben více faktory, společnost je uváděna v omyl tím, že se diskutuje pouze verze demografů. Pokud se ukáže, že čelíme dlouhodobému problému s neplodností, pak je povinností zdravotníků a vědců hledat její příčiny, lidi o problému informovat a poskytnout jim maximální možnou pomoc, aby ti, kdo děti chtějí, stihli děti mít. Nenechejme se ukonejšit „demografickým šidítkem“, biologické hodiny jsou nekompromisní.

Dodatek

V Hospodářských novinách vyšel 22. dubna článek s informacemi o počtech dětí, které se v prvním čtvrtletí tohoto roku narodily ve velkých českých porodnicích. Tato data naznačují další, tentokrát 6%, pokles počtu novorozenců oproti loňským datům. Pravděpodobně dosáhneme dlouhodobého minima z roku 1999, kdy přišlo na svět 89,5 tisíce dětí. Chybí rodičky, a tak porodnice napříč republikou mění pravidla a ruší povinnost registrace k porodu. Otázkou je, kdy začneme rušit porodnice.